Mamatkulova Fotima Ashirkulovna (O‘zbekiston davlat Jahon tillari universiteti katta o‘qituvchisi; E-mail: mamatkulovafotima@gmail.com)

O‘ZBEK TILLI TALABALARGA INGLIZ TILIDA OZIQ-OVQAT LEKSIKASINI O‘RGATISHDA SENSOR-SINESTETIK VA DLC MODELINING SAMARADORLIGI

Annotatsiya. *Ushbu tadqiqot ishi o‘zbek tilida so‘zlashuvchi universitet talabalariga ingliz tili leksikasini o‘rgatishda “Dominant til turkumlari” (DLC) nazariyasi va xalqaro pazandachilik madaniyati (food ways)ni integratsiya qilishning samaradorligini o‘rganadi. Tadqiqot sifatli tahlil (qualitative research) metodiga tayanib, talabalarning o‘quv kundaliklari, shaxsiy esselari va amaliy darslardagi ishti-roki asosida shakllantirildi. Maqolada sensor xotira va sinestetik idrokning (hid, ta’m, rang) til o‘rganish-dagi roli, o‘zbek va g‘arb madaniyatlari o‘rtasidagi farqlar va Jeymi Oliver teleserialining lingvistik tahlili keng yoritilgan. Tadqiqot natijalari o‘quvchilarning nafaqat lug‘at boyligini, balki madaniyatlararo mulo-qot kompetensiyasini oshirish bo‘yicha metodik tavsiyalar bilan yakunlanadi.*

Kalit so‘zlar: *ELT, DLC modeli, sinestetik xotira, foodways, o‘zbek o‘quvchilari, madaniyatlararo kompetensiya, Jeymi Oliver, refleksiv so‘rov, tematik tahlil.*

Маматкулова Фотима Аширкуловна (старший преподаватель Узбекского государственного университета мировых языков)

ЭФФЕКТИВНОСТЬ СЕНСОРНО-СИНЕСТЕЗИЧЕСКОГО ПОДХОДА И МОДЕЛИ ДЯС (DLC) В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОЙ КУЛИНАРНОЙ ЛЕКСИКЕ УЗБЕКОЯЗЫЧНЫХ СТУДЕНТОВ

Аннотация. *Данная исследовательская работа изучает эффективность интеграции теории “Доминантных языковых созвездий” (DLC) и международной культуры питания (foodways) в процесс обучения английской лексике студентов университетов с узбекским языком обучения. Опираясь на методологию качественного анализа (qualitative research), исследование было сформировано на основе учебных дневников студентов, личных эссе и их участия в практических занятиях. В статье подробно рассматриваются роль сенсорной памяти и синестетического восприятия (запах, вкус, цвет) в изучении языка, различия между узбекской и западной культурами, а также лингвистический анализ телесериала Джейми Оливера. Результаты исследования завершаются методическими рекомендациями по повышению не только словарного запаса учащихся, но и их межкультурной коммуникативной компетенции.*

Ключевые слова: *ELT, модель DLC, сенсорная память, foodways, узбекские учащиеся, межкультурная компетенция, Джейми Оливер, рефлексивный опрос, тематический анализ.*

Mamatkulova Fotima Ashirkulovna (Senior teacher, Uzbekistan State World Languages University)

THE EFFECTIVENESS OF SENSORY-SYNESTHETIC APPROACH AND THE DLC MODEL IN TEACHING ENGLISH CULINARY LEXIS TO UZBEK-SPEAKING STUDENTS

Annotation. *This research paper explores the effectiveness of integrating the “Dominant Language Constellations” (DLC) theory and international foodways into teaching English vocabulary to Uzbek-speaking university students. Adopting a qualitative research methodology, the study is based on students’learning journals, personal essays, and active participation in practical lessons. The article provides an in-depth analysis of the role of sensory memory and synesthetic perception (smell, taste, color) in language acquisition, the cultural nuances between Uzbek and Western traditions, and a linguistic analysis of Jamie Oliver’s television series. The findings conclude with methodological recommendations aimed at enhancing not only students' lexical repertoire but also their intercultural communicative competence.*

Keywords: *ELT, DLC model, sensory memory, foodways, Uzbek learners, intercultural competence, Jamie Oliver, reflexive inquiry, thematic analysis.*

Kirish. Zamonaviy sotsiolingvistika va pedagogika chorrahasida tilni o‘rganish endilikda faqat kognitiv jarayon emas, balki butun tana va sezgi organlari ishtirok etadigan multimodal jarayon sifatida ko‘rilmoqda. An’anaviy darsliklardagi “Food” bo‘limi, ko‘pincha, quruq mahsulotlar ro‘yxati bilan cheklanadi. Biroq Larissa Aronin [2] ta’kidlaganidek, insonning lisoniy repertuari uning moddiy dunyosi, xususan, taomlanish odatlari bilan chambarchas bog‘liq.

Ushbu maqolaning maqsadi pazandachilik terminologiyasini ingliz tili darslariga integratsiya qilish orqali o‘quvchilarning "hissiy leksikasi"ni rivojlantirishdir. O‘zbekiston sharoitida, bu yerda taom madaniyati ijtimoiy hayotning o‘zagi hisoblanadi, ushbu yondashuv o‘quvchilar uchun o‘ta tabiiy va qiziqarli muloqot muhitini yaratadi [1].

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Tadqiqotimizda o‘quvchilarni nafaqat “o‘rganuvchi”, balki “tadqiqotchi” sifatida jalb qilish uchun bir nechta sifatli tadqiqot metodlaridan foydalanildi.

Refleksiv so‘rov bu o‘quvchining o‘z o‘rganish jarayonini tanqidiy tahlil qilishi demakdir. Lyle [8] ta’kidlaganidek, bu metod talabaga o‘z lisoniy o‘zligini (language identity) anglashga yordam beradi. Mashg‘ulotlar davomida talabalar o‘zlarining haftalik kundaliklarida qaysi so‘zlarni “hidlar” yoki “xotiralar” orqali eslab qolishganini qayd etib bordilar. Bu esa darsning samaradorligini o‘lchashda subyektiv, ammo o‘ta muhim ma’lumotlar bazasini yaratdi.

Tadqiqot uchun tanlangan 50 ta talaba essesi Braun va Klark [4] tizimi asosida tematik tahlildan o‘tkazildi. Ma’lumotlarni tahlil qilish jarayonida “nostalgiya”, “oilaviy jamoaviylik”, “fusion taste” va “cultural pride” kabi asosiy kodlar ajratib olindi. Bu kodlar o‘zbek talabalarining ingliz tilidagi nutqida qanday leksik birliklar orqali ifodalanishi korpus lingvistikasi usullari bilan o‘rganildi. Ayniqsa, o‘zbek va ingliz frazeologizmlaridagi qiyosiy jihatlar talabalarning nutq boyligini oshirishda muhim rol o‘ynadi [9].

Muhokama. Dars jarayonida oziq-ovqat mavzusi shunchaki mavzu emas, balki “lingvistik stimulyator” vazifasini o‘tadi. Neyrolingvistik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, so‘zlar sezgi organlari (ta’m, hid) bilan bog‘langanda, miyaning bir vaqtning o‘zida bir nechta sohalari faollashadi. Darslarda “crunchy” so‘zini o‘rganishda chipslar yoki quruq nonning ovozi, “aromatic” so‘zida esa ziravorlar hidi simulatsiya qilindi. Bubel va Spitz [5] fikricha, bunday yondashuv o‘quvchining “affektiv filtri”ni (stress va qo‘rquv) minimal darajaga tushiradi. Pazandachilik kitoblaridan foydalanish esa dars muhitini boyituvchi asosiy manbadir [10].

Retseptlarni tahlil qilish (Recipe Analysis) orqali talabalar ingliz tilidagi texnik va instruktiv matnlarni o‘qishni o‘rgandilar. “Sauté”, “simmer”, “whisk”, “fold in” kabi maxsus fe’llarni o‘zlashtirish orqali ularning funksional savodxonligi oshdi. Ayniqsa, o‘zbek milliy taomi – palovni tayyorlash jarayonini ingliz tilida tushuntirishda talabalar o‘z DLC tarkibidagi o‘zbek tili va ingliz tili o‘rtasidagi “kod almashinuvi” (code-switching) holatlarini qiziqarli tarzda namoyish etdilar. Bu jarayon moddiy madaniyatning til ta’limidagi ahamiyatini ko‘rsatib beradi [3].

Natija. O‘zbek talabalari o‘z esselarida “family”, “tradition”, “hospitality” so‘zlariga eng ko‘p urg‘u berishgan. Ularning matnlari sinestetik tasvirlarga juda boy bo‘lib, bu Knight, O’Connell va Brannen [7] tomonidan ilgari surilgan “taom orqali avlodlararo bog‘liqlik” g‘oyasini tasdiqlaydi: “The smell of tandir bread reminds me of my grandmother's warm hands. In our culture, bread is not just food; it is a blessing (baraka)”. Bu iqtibos shuni ko‘rsatadiki, talaba “blessing” va “baraka” tushunchalarini bog‘lash orqali o‘z madaniy o‘zligini ingliz tilida ifodalashga harakat qilmoqda. Shuningdek, talabalar hayit bayramlaridagi taomlar, sumalak pishirish marosimlari haqida yozar ekanlar, lisoniy to‘siqlarni osonlik bilan yengib o‘tganlari kuzatildi.

Taqqoslov uchun olingan amerikalik talabalarning esselarida esa mutlaqo boshqa manzara namoyon bo‘ladi. Ularning xotiralari, ko‘pincha, shaxsiy did (“my favorite pizza place”), tezkor hayot tarzi (“grab and go”) va bayramlardagi ko‘ngilochar tadbirlar (“Thanksgiving party”) bilan bog‘langan. Bu ikki xil madaniyatning bir darsda to‘qnashishi talabalarda “Otherness” (o‘zgalik) konsepsiyasini shakllantirdi. Cook [6] ta’kidlaganidek, taom haqidagi muloqot demokratik muloqot va o‘zgalar madaniyatini tushunish uchun eng qulay platformadir.

Darsning mustaqil ish qismi sifatida talabalar Jeymi Oliverning “Jamie’s Great Britain” teleserialini tahlil qilishdi. “Lingvistik landshaft” tahlili: Talabalar Britaniya oshxonasidagi “Fish and Chips”, “Sunday Roast” kabi klassik tushunchalarni o‘rganishdi. Shuningdek, Oliverning nutqidagi “slang” va hissiy so‘zlar (“pukka”, “lovely”, “stunning”) o‘rganilib, ingliz tilining “jonli” va “kitobiy” turlari o‘rtasidagi farq tushuntirildi. Madaniy gibridlik (Fusion) Jeymi Oliver Britaniya oshxonasiga Hindiston, Karib dengizi va Polsha oshxonalarining ta’sirini ko‘rsatib beradi. Bu esa talabalarga “Global Britain” (Global Britaniya) tushunchasini va tillararo DLC modelining amaldagi in’ikosini tushunishga yordam berdi. Hissiy bog‘liqlik: Oliverning taom tayyorlashdagi ishtiyoqi (passion) talabalarni nutqqa chorladi. Ular o‘zbek taomlari haqida ham xuddi shunday ishtiyoq bilan gapirishga harakat qildilar.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, ingliz tili o‘qituvchilari uchun quyidagi kengaytirilgan tavsiyalar ishlab chiqildi:

“The Culinary Map” loyihasi: Talabalar o‘z shahrining “pazandachilik xaritasi”ni ingliz tilida tuzib, undagi restoranlar va milliy oshxonalar tavsifini berishlari kerak.

“Sinestetik lug‘at” yaratish: Talabalar har bir yangi so‘zni (masalan, “sour”, “bitter”, “sweet”) o‘z hayotidagi aniq bir taom yoki voqea bilan bog‘lab rasm chizishlari va tavsif yozishlari kerak.

“Global Food Ethics” munozaralari: Yuqori bosqich talabalari bilan oziq-ovqat xavfsizligi, sog‘lom ovqatlanish va genetik modifikatsiyalangan mahsulotlar (GMO) haqida akademik bahslar o‘tkazish. Bu ularning tanqidiy fikrlashini (critical thinking) oshiradi.

Xulosa. Dominant til turkumlari (DLC) nazariyasi va pazandachilik madaniyatini til darslariga olib kirish bu shunchaki qiziqarli mashg‘ulot emas, balki chuqur ilmiy asosga ega bo‘lgan pedagogik yonda-

shuvdir. Tadqiqotimiz shuni koʻrsatdiki, taom mavzusi oʻquvchilarning sensor xotirasini faollashtiradi, bu esa lugʻat boyligini oʻzlashtirishni tezlashtiradi. DLC modeli oʻquvchilarga oʻz ona tili va madaniyatini kamsitmasdan, balki uni ingliz tili orqali jahonga namoyish etish imkonini beradi.

Oʻzbek va amerikalik talabalar oʻrtasidagi farqlarni tahlil qilish orqali oʻquvchilarda madaniyatlararo bagʻrikenglik (tolerance) shakllanadi. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu yondashuvni boshqa fanlar (masalan, tarix yoki geografiya) bilan integratsiya qilish imkoniyatlarini oʻrganishi lozim. Taom bu tillar va madaniyatlar oʻrtasidagi eng shirin va mustahkam koʻprikdir.

Foydalanilgan adabiyotlar (References):

(1). Alimbaeva A.A. (Ed.). (2017). Food and identity in central Asia. Max Planck Institute for Social Anthropology.

(2). Aronin L. (2016). Multicompetence and dominant language constellation. In V.Cook, & L.Wei (Eds.), The Cambridge handbook of linguistic multicompetence (pp. 142–163). Cambridge University Press.

(3). Aronin L., & Melo-Pfeifer S. (2023). Food and Language in Education. Springer.

(4). Braun V., & Clarke V. (2006). Using thematic analysis in psychology.

(5). Bubel C.M., & Spitz A. (2013). The way to intercultural learning is through the stomach–Genre-based writing in the EFL classroom. In C.Gerhardt, M.Frobenius, & S.Ley (Eds.), Culinary linguistics: The chef's special (pp. 157–187). Benjamins [CrossRef].

(6). Cook G. (2010). Sweet talking: Food, language, and democracy. Language Teaching, 43(2), p. 168–181 [CrossRef]

(7). Knight A., O'Connell R., & Brannen J. (2014). The temporality of food practices: Intergenerational relations, childhood memories and mothers' food practices in working families with young children. Families, Relationships and Societies, 3(2), p. 303–318 [CrossRef].

(8). Lyle E. (2018). The negotiated self: Employing reflexive inquiry to explore teacher identity. Brill.

(9). Mamatkulova F. (2024). Comparative linguacultural analysis of English and Uzbek phraseological units.

(10). Walker S.L., & Walker N.M. (2018). "My family makes this!": Including cookbooks in the classroom.

Axtamova Laziza (Buxoro davlat Texnika universiteti)

OʻZI-TEKSHIRUVCHI TA'LIM TIZIMLARIDA AXBOROT ALMASHINISH ALGORITMLARINING PEDAGOGIK SAMARADORLIGI

Annotatsiya. *Mazkur maqolada ta'lim jarayonida qo'llanilayotgan o'zi-tekshiruvchi tizimlarda axborot almashinish algoritmlarining o'rni va ma'lumotlar oqimini tahlil qilish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda pedagogik jarayonda avtomatik nazorat va baholash tizimlarining samaradorligini oshirishda axborot oqimini optimallashtirish, ma'lumotlarni uzatish, qayta ishlash va teskari aloqa mexanizmlarining ahamiyati tahlil qilinadi. Olingan natijalar ta'lim sifatini oshirish va o'qituvchi hamda talaba o'rtasidagi inter-aktiv aloqani mustahkamlashga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *axborot almashinish, algoritm, o'zi-tekshiruvchi tizim, ma'lumotlar oqimi, pedagogik texnologiya, avtomatik baholash.*

Ахтамова Лазиза (Бухарский государственный технический университет)

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ АЛГОРИТМОВ ОБМЕНА ИНФОРМАЦИЕЙ В САМОКОНТРОЛИРУЮЩИХСЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СИСТЕМАХ

Аннотация. *В данной статье рассматривается роль алгоритмов обмена информацией и анализа потока данных в системах самопроверки, используемых в образовательном процессе. В исследовании анализируется важность оптимизации потока информации, передачи данных, обработки и механизмов обратной связи для повышения эффективности систем автоматического контроля и оценки в педагогическом процессе. Полученные результаты служат для повышения качества образования и укрепления интерактивного общения между преподавателями и студентами.*

Ключевые слова*: обмен информацией, алгоритм, система самопроверки, поток данных, педагогическая технология, автоматическая оценка.*

Akhtamova Laziza (Bukhara State Technical University)

PEDAGOGICAL EFFICIENCY OF INFORMATION EXCHANGE ALGORITHMS IN SELF-CHECKING EDUCATIONAL SYSTEMS

Annotation. *This article discusses the role of information exchange algorithms and data flow analysis in self-checking systems used in the educational process. The study analyzes the importance of information flow optimization, data transfer, processing and feedback mechanisms in increasing the efficiency of automatic control and assessment systems in the pedagogical process. The results obtained serve to improve the quality of education and strengthen interactive communication between teachers and students.*